अम्बरीषो वार्षागिरः, ऋजिश्वा भारद्वाजश्च। पवमानः सोमः। अनुष्टुप्, ११ बृहती

अभि नो वाजसातमं रयिमर्ष पुरुस्पृहम्। इन्दो सहस्रभर्णसं तुविद्युम्नं विभ्वासहम्॥ ९.०९८.०१

इन्दो- क्लेदनशील रस। नः- अस्माकम्। अभि- अभितः। वाजसातमम्- अतिशयेन बलदायिकाम्। पुरुस्पृहम्- बहुभिः काम्याम्। सहस्रभर्णसम्- अनन्तधारिणीम्। तुविद्युम्नम्- बहुद्युतिम्। विभ्वासहम्- महतां सहनशीलाम्। रयिम्- संपदं प्रति। अभि अर्ष- अभिसर ॥१॥

परि ष्य सुवानो अव्ययं रथे न वर्माव्यत। इन्दुरभि द्रुणा हितो हियानो धाराभिरक्षाः॥ ९.०९८.०२

स्यः- सः। इन्दुः- हृदयस्पर्शी रसः। सुवानः- निष्पन्नः सन्। रथे- रथस्थः। न वर्म- कवचमिव। अव्ययम्- सरणशीलरसस्य स्वस्थान एव रक्षाकरमुपलब्धिस्थानमित्यर्थः। रसव्यञ्जकम्। रसवर्धकम्। प्रतीकम्। परि अव्यत- परिव्ययति। द्रुणा- द्रोणकलशेन प्रतीकेन। अभि हितः। धाराभिः- विच्छित्तिरहितप्रवाहैः। हियानः- प्रेरितः। अक्षाः- क्षरति ॥२॥

परि ष्य सुवानो अक्षा इन्दुरव्ये मदच्युतः। धारा य ऊर्ध्वो अध्वरे भ्राजा नैति गव्ययुः॥ ९.०९८.०३

सुवानः- निष्पन्नः। स्यः- सः। इन्दुः- रसः। मदच्युतः- हर्षस्रावकः। अव्ये। परि अक्षाः- परिक्षरति। अध्वरे- ध्वररहिते कर्मणि। यः। ऊर्ध्वः- उत्कृष्टः। गव्ययुः- चिद्रश्मिकामः सन्। भ्राजा न- दीप्त्येव। धारा- धारया। एति- गच्छति ॥३॥

स हि त्वं देव शश्वते वसु मर्ताय दाशुषे। इन्दो सहस्रिणं रयिं शतात्मानं विवाससि॥ ९.०९८.०४

Dr. Rangani

सः- तादृशः। त्वम्। देव- द्योतनशील। शश्वते- सनातनधर्माश्रिताय। दाशुषे- दायकाय। मर्ताय- मनुष्याय। इन्दो- क्लेदनशील रस। वसु- चित्तवृत्तिस्तम्भकारिणीम्। सहस्रिणम्- प्रभूताम्। शतात्मानम्- अनन्तात्ममयीम्। रयिम्- अध्यात्मसंपदम्। विवाससि- प्रेरयसि ॥४॥

वयं ते अस्य वृत्रहन्वसो वस्वः पुरुस्पृहः। नि नेदिष्ठतमा इषः स्याम सुम्नस्याध्रिगो॥ ९.०९८.०५

ते- अमी। वयम्। अध्रिगो- अधृतगमन। वृत्रहन्- वृत्रघ्न। वसो- चित्तवृत्तिस्तम्भकारक। वसु स्तम्भे। अस्य- एतस्य। पुरुस्पृहः- बहुभिः स्पृहणीयस्य। वस्वः- संपदः। इषः- सत्सङ्कल्पस्य। सुम्नस्य- आनन्दस्य। नि- नितराम्। नेदिष्ठतमाः- अन्तिकतमाः। स्याम- भवेम ॥५॥

द्विर्यं पञ्च स्वयशसं स्वसारो अद्रिसंहतम्। प्रियमिन्द्रस्य काम्यं प्रस्नापयन्त्यूर्मिणम्॥ ९.०९८.०६

स्वयशसम्- स्वमेवानुभवन्तम्। अद्रिसंहितम्- स्थैर्यनिहितं स्थैर्यनिष्पन्नम्। इन्द्रस्य- परमेश्वरस्य। प्रियम्- प्रेमपात्रम्। काम्यम्- इष्टम्। ऊर्मिणम्- तरङ्गयुक्तम्। यम्। द्विः पञ्च- दशदिग्वर्तिन्यः। स्वसारः- स्वतः सरणशीला मूलशक्तिधाराः। प्रस्नापयन्ति- पुनन्ति ॥६॥

परि त्यं हर्यतं हरिं बभ्रुं पुनन्ति वारेण। यो देवान्विश्वाँ इत्परि मदेन सह गच्छति॥ ९.०९८.०७

यः। देवान्- देवताः। विश्वान्- सर्वाः। इत्- एव। मदेन- हर्षेण। सह- साकम्। परि गच्छति- अभिसरति। त्यम्- तम्। हर्यतम्- स्पृहणीयम्। हरिम्- आकर्षकम्। बभ्रुम्- सोमम्। वारेण- शोधकेन वरणीयेन प्रतीकेन। पुनन्ति- शोधयन्ति प्रकटयन्तीति भावः ॥७॥

अस्य वो ह्यवसा पान्तो दक्षसाधनम्। यः सूरिषु श्रवो बृहद्दधे स्व१र्ण हर्यतः॥ ९.०९८.०८

यः। हर्यतः- कमनीयः। स्वर्न- स्वर्ग इव। सूरिषु- ज्ञानिषु। बृहत्- महतीम्। श्रवः- श्रुतिम्। दधे- धृतवान्। अस्य- तस्य। अवसा- रक्षाशक्त्या। वः- यूयम्। दक्षसाधनम्- सामर्थ्यसाधकं रसम्। पान्तः- अनुभवन्तो भवत ॥८॥

Dr. Rangarji

स वां यज्ञेषु मानवी इन्दुर्जनिष्ट रोदसी। देवो देवी गिरिष्ठा अस्रेधन्तं तुविष्वणि॥ ९.०९८.०९

मानवी- ज्ञानयुक्ते। देवी- द्योतनशीले। रोदसी- हे द्यावापृथिव्यौ। गिरिष्ठाः- स्थैर्यनिहितः। देवः- द्योतनशीलः। इन्दुः- रसः। सः- तादृशः। वाम्- युवयोः। यज्ञेषु- उपासनेषु। तुविष्वणि- बहुमन्त्रजपे। जनिष्ट- आविर्भूतः॥९॥

इन्द्राय सोम पातवे वृत्रघ्ने परि षिच्यसे। नरे च दक्षिणावते देवाय सदनासदे॥ ९.०९८.१०

दक्षिणावते- सामर्थ्ययुक्ताय। नरे- नेत्रे। सदनासदे- यज्ञसदने उपविष्टाय। देवाय- द्योतनशीलाय। वृत्रघ्ने- आवरणबाधकाय। इन्द्राय- परमेश्वराय। पातवे- रसानुभवाय। सोम- रस। परि षिच्यसे॥१०॥

ते प्रत्नासो व्युष्टिषु सोमाः पवित्रे अक्षरन्। अपप्रोथन्तः सनुतर्हुरश्चितः प्रातस्ताँ अप्रचेतसः॥ ९.०९८.११

प्रातः व्युष्टिषु- उषःकालेषु दैवप्रज्ञायाम्। अप्रचेतसः- ज्ञानरहितान्। सनुतः- अप्राज्ञायामन्तर्हितान्। हुरश्चितः- कौटिल्यभावान्। तान्। अपप्रोथन्तः- अपप्रेरयन्तो निराकुर्वन्तः। प्रत्नासः- सनातनाः। सोमाः- रसाः। ते। पवित्रे- शोधके प्रतीके। अक्षरन्॥११॥

तं सखायः पुरोरुचं यूयं वयं च सूरयः। अश्याम वाजगन्ध्यं सनेम वाजपस्त्यम्॥ ९.०९८.१२

सखायः- सुहृदः। यूयं वयं च। सूरयः- उपासकाः। तम्। वाजगन्ध्यम्- हव्यगन्धसंपन्नम्। वाजपस्त्यम्- अन्नभण्डारभूतं सोमम्। अश्याम- अनुभवेम। सनेम- संभजेमहि॥१२॥

Dr. Ranganji